

ISKOLA ÉS MÚZEUM - ZENEI METÓDUSOK A MÚZEUMPEDAGÓGIÁBAN

Bevezetés

A múzeumok három fő feladata¹ (az értékek védelme, őrzése, valamint az ismeretátadás) közül a műalkotások hozzáférhetővé tételének, az ismeretátadásnak az egyik fontos módja a múzeumpedagógia, hiszen különböző korosztályokat képes megszólítani, túlmutatva a hagyományos múzeumlátogatáson. A műalkotások különbözőképpen interpretálhatóak, és a különböző jelentésrétegek kibontásában van segítségünkre a múzeumpedagógia.

Művészettörténészként elsősorban képzőművészeti gyűjtőkörű múzeumokra irányul a figyelmem, muzeológia szakirányt végzettként pedig a művészetközvetítést tartom kiemelkedően fontosnak. Ebből fakadóan egyetemi diplomamunkám témáját elméleti és gyakorlati szempontból is megvizsgáltam. Az esztergomi Keresztény Múzeum néhány későközépkori szárnyasoltár töredékén látható hangszerábrázolásokkal a művészettörténet tudományos területén átlépve organológiai kutatások beemelésével foglalkoztam, illetve a témakör múzeumpedagógiai lehetőségeit jártam körül. Egy olyan feldolgozási lehetőséget igyekeztem bemutatni, ami az általános iskolai ének-zene oktatását tantárgy-specifikusan összekapcsolhatja a múzeumpedagógiával, mindezt elsősorban a helyi, esztergomi viszonyokhoz mérten. A téma szempontjából elengedhetetlennek tartottam, hogy kitérjek a múzeumi óra és tantárgyak kapcsolatára is. A közvetítői módszerek bemutatásánál a zenés elemekre helyeztem a hangsúlyt. Ezzel a művészetközvetítés olyan területére igyekeztem rávilágítani, amely eddig a magyar szakirodalomban feltáratlan volt, hiszen a

¹ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
Letöltés: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV (2015. október 3.)

múzeumpedagógia módszertani szakirodalma magyarul igen csekély – zenei témában mindenképp, – és a nemzetközi irodalom sem bővelkedik belőle.

A következőkben a múzeum és az iskola kapcsolatát, illetve a zenés közvetítői módszerek hasznosságát szeretném bemutatni a szakdolgozatom alapul véve. Bízom benne, hogy a pedagógusok minél több bizalommal fordulnak majd a múzeumi foglalkozások felé, továbbá, hogy a zenei módszerek bemutatásával ötleteket adhatok további hasonló jellegű múzeumi órákhoz, akár ének-zene, akár más tantárgyakhoz kapcsolódóan.

1. Múzeum, mint oktatási, nevelési színtér

Az iskola, mint az oktatás, az ismeretszerzés fő színtere, fontos szerepet játszik a gyerekek szemléletmódjának kialakításában. A múzeum komplex módon járulhat hozzá az élményszerű tanuláshoz, művelődéshez. A múzeumpedagógia célja, hogy a múzeumlátogatás pozitív élményt jelentsen, ne érezzék idegennek magukat a látogatók, mégis valami új tudást sajátítsanak el. Ebben kiemelt szerephez jut, hogy képes hidat képezni az iskola és a múzeum között.

Melyek a legfőbb eltérések a múzeum és az iskola, mint tanulási színterek között? A múzeum és iskola kapcsolatának jellegbeli és feladatköri különbségei, hogy míg az iskolai oktatás kötelező a fiataloknak, addig a múzeumi foglalkozások szabadon választottak, illetve a tanár döntésén, lehetőségein múlnak. Nehézséget jelent, hogy a múzeumpedagógus nem ismeri a gyerekeket, sem a képességeiket. Az iskolai órán rendszerint frontális ismeretátadásról van szó, követik a tantervet, az egymásra épülő tananyagok folytonosan követik egymást. A múzeumban „a kötetlenség előnye az, hogy különböző módszereket képes használni, hátránya, hogy a tanmenet hiánya miatt széles a kapcsolódási felület, ezért nehéz meghatározni azt, hogy mihez kössük a műalkotásokat.”²

² Joó Julianna (2011): Múzeumpedagógia. In: *Progresszív pedagógiák gyakorlata, Projektpedagógia – Projekt módszer*. XIII. STE-JGYF. (2011. augusztus. 11.)

Eilean Hooper-Greenhill szerint a múzeumi tanulás sokkal kiszámíthatatlanabb az iskolai tanulásnál, nagyobb szerepe van az egyéni irányításnak, potenciálisabb, „nyílt végű” tanulási folyamatot eredményez és összetettebb, változatosabb válaszreakciókat inspirál.³ A gyerekek kiszakadnak a jól megszokott környezetükből. Egyfelől sok szokatlan, külső impulzus érheti őket – kezdve olyan egyszerű gyakorlati tényezőkkel, mint a légkondicionált kiállítóterek, a figyelő teremőrök, és a „megszokás”, hogy egy múzeumban csöndesen illik a kiállított tárgyakat végignézni, – másfelől izgalmas új kihívásokat találhatnak benne.⁴

Azonban a múzeum oktatási színtérként való kezelése során sem szabad elfelejtenünk, hogy a múzeumpedagógiai órák nem csupán az ismeretátadásról szólnak, hanem a tudásátadás mellett kulcsfontosságú szerepet kap az élményszerzés is. A múzeumpedagógusoknak törekedniük kell arra, hogy a műtárgyakban rejlő tartalmakat élményszerűen közvetítsék, hogy a gyerekek a későbbiekben se unalmas időtöltésnek tartsák a múzeumokat, kiállításokat. Ahogy *German Kinga* fogalmazott: „A múzeum nemcsak a múzsák temploma, hanem a tanulás és élményszerzés helyszíne is.”⁵

2. A múzeumi óra és az iskolai tananyag kapcsolata

Hazánk múzeumpedagógiai gyakorlatában kétféle irányzat a legelterjedtebb: a múzeum gyűjtőköréhez kapcsolódó tematikus foglalkozások és a múzeumi órák. Utóbbiak alkalmasak arra, hogy a múzeum teret adjon különböző tanórák megtartására, de nem az iskolában szokványos módszertannal. A múzeumok az egész életen át tartó tanulás kiemelkedő

³ HOOPER-GREENHILL, Eilean (2007): *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. Routledge, London. 4-6.

⁴ KOLTAI Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúrák közvetítés változó világa: a múzeumi kultúrák közvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata, In: *Iskolakultúra – könyvek 41.*, Veszprém. 51.

⁵ KÁRPÁTI Andrea – SZIRMAI Anna Lilla (2010): Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában – A kutatási kérdőívekre adott válaszok értelmező elemzése. In: *Élmény és tudás, Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Múzeumi iránytű 4.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 11-88.

helyszíneivé váltak. Nem véletlen tehát, hogy a múzeumpedagógusok kiemelten fontosnak tartják az iskolákkal való együttműködést. Éppen ezért a programokat általában iskolás csoportoknak és osztályoknak kínálják.

Az idei tanévben, 2015. október 9-én tartották meg harmadik alkalommal Esztergomban, a Duna Múzeumban a *Tanárok éjszakáját*, a Múzeumok Őszi Fesztiválja keretén belül. Ez a program alkalmat adott arra, hogy a helyi múzeumok bemutassák a pedagógusoknak a legújabb foglalkozásaikat és terveiket, az idei (2015/2016-os) és az elkövetkezendő tanévekre. A fiatal múzeumpedagógusok, művészettörténészek, történészek közös célja, hogy minél több iskolás csoportnak nyújtsanak élményszerű, játékos, igényes, a tanórákkal összefüggő foglalkozásokat. Leginkább a *Keresztény Múzeum*, a *MNM Esztergomi Vármúzeuma*, a *MNM Balassa Bálint Múzeuma*, a *MNM Babits Emlékháza* és az *Özicseli Hadzsi Ibrahim Dzsámi* tudja az osztályokat megszólítani, ez a múzeumok profiljából is adódik. Mindegyik múzeumban helyet kap a művészettörténet, a történelem tantárgy, adott esetben az irodalom és a hittan, vagy akár különböző természetismereti tantárgyak is.

Azonban nemcsak Esztergomban, hanem országos szinten is általános tendencia, hogy az iskolás csoportok és a pedagógusok körében népszerűbbek a tantárgyakhoz kapcsolódó múzeumi órák, mint a tematikus foglalkozások. Az iskola és múzeum kapcsolata az európai múzeumpedagógiai hagyományban is kiemelten fontos, azonban hazánkhoz képest kevésbé jellemző a tananyaghoz való kapcsolódás igénye.

Véleményem szerint a múzeum különleges helyszíne lehet rendhagyó ének-zene órának, amire hazai múzeumokban nem igen van még példa. A különböző művészeti ágak, így a zene és a képzőművészet mind az önkifejezést, mind az érzelmek megfogalmazását segítik más-más eszközökkel. Ezek kollektív hatásai úgy gondolom, csak erősítik egymást, és a gyerekek könnyebben fedezhetik fel a művészetek szépségét, egymásrautaltságát, változásait. Számos esetben hangsúlyozzák, hogy a gyerekekre igen nagy

nevelői hatással van a művészeti tevékenység, legyen az rajz, vagy az ének és a zene, pontosan ezért nem halványulhat el jelentőségük a többi igen fontos tantárgy mellett.

Hasznos lenne a gyerekeknek a különböző művészeti ágakat összekapcsolni bizonyos esetekben, hiszen a fiatalokban egy komplex tudás úgy integrálódhat könnyebben, ha egymás mellett jelennek meg a különböző művészi alkotások, tevékenységek. A magyar népzene a magyar nyelv és irodalommal, a történeti énekek a történelem órával állnak kapcsolatban. A diákok művészettörténet vagy a rajz és vizuális kultúra órán szerzett ismereteit össze lehetne kapcsolni a zenetörténeti korszakokkal és a hangszertörténettel. Az ún. hangszínérzék fejlesztése már általános iskolás korosztályoknál is fontos, ez az adottság segíti a zenetörténeti korszakok, zeneművek stílusának felismerését. Az órán megfigyelt különböző stílusú festmények a zenei stilisztikai különbségek felismeréséhez nyújthatnak segítséget. Példának említeném a dinamikus, mozgalmas barokk zene és egy díszes barokk festmény összehasonlítását.

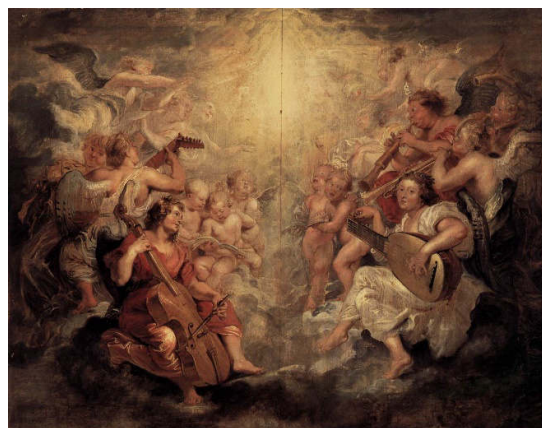

Johann Sebastian Bach: BWV 1001-es számú hegedű-szólószonátájának kézírata, 1720

Forrás:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BWV1001.jpg)

[BWV1001.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BWV1001.jpg)

Peter Paul Rubens: *Zenélő angyalok*, 1628 körül, olaj, fa, 65 x 83 cm, Staatliche Museen, Berlin

Forrás: www.wga.hu

Az ének-zene oktatás is hozzájárul a gyerekek intellektuális képességeinek fejlesztéséhez. A Nemzeti Alaptantervben (továbbiakban: NAT) megfogalmazott fejlesztési követelmények között szerepel a zenei ismeretek, kompetenciák, az esztétikai fogékonyság bővítése. Az esztétikai-művészeti kifejezőkészség gazdagítására, kreativitásra való nevelésre is alkalmasak lennének a vizuális művészetek.⁶ A NAT megfogalmazása szerint az ének-zene órák alapelvei, céljai közé tartozik, hogy „a zeneoktatás szoros kapcsolatban áll az iskolai néptánc-oktatással, valamint a komplex művészeti neveléssel”.⁷ A komplex művészeti nevelést értelmezhetjük úgy is, hogy a különböző művészeti ágak együttes szereplése jótékony hatással lehet a gyerekekre, és ez különleges művészeti élményt adhatna nekik.

Ötödik osztályban kerül elő a tananyagban először a zenetörténet és a zeneirodalom (korszakok, kiemelkedő alkotók, stílusok, műfajok), és majd csak a középiskolás célkitűzések között szerepel a zenetörténet további műveltségi területekhez való kapcsolása, a történelemhez, irodalomhoz és a társzművészetekhez.⁸ Ettől függetlenül nem lenne hátrány, sőt pozitív hatása lenne, ha ezt a gyakorlatot már az általános iskolában is elkezdenék. A zenének óriási hatása van, közösségformáló ereje mellett nagy élményt jelent a gyerekeknek és a felnőtteknek. Miért ne lehetne ezt az élményt múzeumi közegben átélni?

Vásárhelyi Tamás, a hazai múzeumpedagógia egyik vezető egyénisége is egyetért azzal, hogy szinte bármelyik kulcskompetencia fejleszhető múzeumi környezetben. A sajátos múzeumi eszközök, a különböző kiállítások, programok alkalmasak arra, hogy látványosan, élményszerűen juttassák el a diákokat az új kompetenciák megszerzéséhez, a pedagógusok továbbképzése és a múzeumok

⁶ 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 2. melléklete, Kerettanterv az általános iskola 5-8. évfolyamára. Letöltés: http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (2015. október 11.)

⁷ 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Letöltés: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200110.KOR (2015. október 3.)

⁸ Uo.

által közvetlenül átadott ismeretek, készségek révén. Ha a múzeumpedagógiai programok igazodnak a NAT-hoz, annál nagyobb érdeklődést válthat ki a tanárokból, de mindenképpen „meg kell találnunk azt a többletet, amit a múzeum hozzá tud tenni az iskolai oktatáshoz, illetve azokat a módszereket, amelyek révén a múzeum más tud lenni. Maga az élmény és a tapasztalat az, és csak másodsorban a többlettudást, ami miatt partnernek választanak bennünket a pedagógusok.”⁹

3. Közvetítói módszerek a múzeumi zenei nevelésben

A múzeumpedagógiai módszerek a múzeumi foglalkozások keretében alkalmazott didaktikai eljárások, melyek a múzeumpedagógus és a gyerekek közti tevékenységek részeként különböző célok érdekében megvalósulva segítik az elmélyítést.¹⁰ Az állandóan jelenlevő módszerekhez köthetünk kapcsolható módszereket,¹¹ melyek segítenek az élményszerű tanításban-tanulásban, és változatossá, izgalmassá teszik a foglalkozásokat, illetve hozzájárulnak a tanulási folyamat eredményességéhez. A múzeumi (és természetesen az iskolai) munkaformákat tekintve beszélhetünk frontális ismeretátadásról, csoportmunkáról és önállóan megoldandó feladatokról is.

Az új, kompetencia-alapú oktatás vonzata, hogy új módszertani kultúra kialakítására van szükség, és ez a megújulás kihat a múzeumpedagógiai metódusokra is, kiváltképp, ha múzeumi óráról beszélünk. Lényeges, hogy előtérbe kerül a problémaközpontú tanítás, a cselekvésből kiinduló gondolkodásra való nevelés, a felfedező tanítás-tanulás, a megértésen és tevékenységen alapuló fejlesztés.¹² A múzeumi környezet, a múzeumpedagógiai

⁹ VÁSÁRHELYI Tamás (2010): A múzeumok és a közoktatás kapcsolata. In: *Élmény és tudás, Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Múzeumi iránytű 4.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 105-109.

¹⁰ FALUS Iván (1998, szerk.): *Didaktika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 283.

¹¹ CSESZNÁK Éva (2009): Múzeumpedagógiai módszerek és eszközök – hogyan tanítsunk a múzeumban? In: *Múzeumiskola 3. Pedagógusképzők képzése: Múzeumok közoktatási hasznosítása.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 60-67.; FALUS (1998, szerk). 369-385.

¹² BÁRD Edit (2009): Kompetencia alapú oktatás és a múzeumok. In: *Múzeum és iskola, Múzeumok a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés, Múzeumi iránytű 3.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és

foglalkozások, múzeumi órák kiváló helyet biztosítanak ezeknek az új módszereknek, ahol a hagyományos iskolai oktatástól eltérő rendszerben folyhat az oktatás, a nevelés.

3.1. Affektív módszer – zenés elemek a múzeumpedagógiában

Benjamin Bloom háromféle tanulást határozott meg. A *kognitív tanulás* az emlékezetre, a következtetésre, és a megszerzett információk szintézisére épít. A múzeumpedagógia azonban az *affektív* és a *motoros tanulás*t részesíti előnyben a programokon a verbális, lexikális tudás átadása helyett. Az érzékek, érzelmek megszólítása jelenti az affektív tanulást, míg a motoros tanulás alapja a mozgás, a készségek elsajátítása.¹³

A különböző művészetek, így a zene is igazi érzelmi megnyilatkozások. A műalkotások (festmény, szobor, zenemű) megértése emocionális úton történik, érzelmeken keresztül jutnak kifejezésre. Könnyebb megértésükhöz vezethet a művészetekben való jártasság, elméleti és gyakorlati szinten is: a művészettörténeti ismeretek és a kézműves tevékenységek, illetve az ének-zenei tudás és az éneklés, zenélés. A művészeti nevelés fontos területe a kreatív személyiség kialakulásának, mindemellett pedig esztétikai nevelést is közvetít a gyerekek felé. Véleményem szerint az affektív tanulásnak a legmegfelelőbb helyszíne a múzeum.

Elsősorban érzékszerveken alapuló módszerek és játékok köthetőek az affektív tanuláshoz. Azért hasznosak ezek az elemek a foglalkozásokon, mert felkeltik az érdeklődést, fejlesztik az asszociációs és megfigyelőképességet, illetve minden új információ jobban rögzül. A *látás* a múzeumban adott. A *szaglás* kapcsolódhat konkrétan a műtárgyhoz (pl. milyen a festék vagy a lakk szaga), vagy egyéb illatanyaggal rendelkező segédeszközhöz. Az *ízlelés* nehezen

Képzési Központ, Szentendre. 171-178.; BÁRD Edit (2011): Kompetencia-alapú oktatás a múzeumokban. In: *Múzeumi tanulás*. Typotex Kiadó, Budapest. 203-205.

¹³ KOLTAI (2011). 51-53.; VÁSÁRHELYI Tamás – SINKÓ István (2004): *Múzeum az iskolatáskában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 85-86.

kivitelezhető az egészségügyi szabályozások miatt. A *tapintáson* és a *halláson* alapuló játékok azonban valóban köthetőek zenés témához (hangszer kézbevétele, zenehallgatás, éneklés), így témánk szempontjából most ezek a legfontosabbak.

Itt emelném ki, hogy a kézbe vehető tárgyak, másolatok gyakorlata hazánkban még nem túl gyakori, de több múzeumban már adottak a feltételek. A műtárgyakkal való kapcsolat különleges hatást kelt a látogatókban, személyes benyomásokat kapnak. Azáltal, hogy meg is tapinthatják, új ismeretekkel gazdagodhatnak, más aspektusok is feltárulnak.¹⁴

Nem elhanyagolható az a szempont sem, hogy manapság egyre fontosabb, hogy a fogyatékkal élőknek is hasonló múzeumi élményt tudjanak nyújtani, mint az „átlagos” látogatónak. Az affektív módszerekkel a hátrányos helyzetű gyerekeket is be lehet vonni a közös tanulásba és élményszerzésbe. Például ún. „hands on” eszközökkel, különböző hangeffektusokkal és illatokkal a látássérülteket, a modern kor kínálta különleges vizuális elemekkel, és a haptikus módszerrel (kézbe vehető, kipróbálható tárgyakkal) a hallássérülteknek is összetett és emlékezetes múzeumi foglalkozásban részesítheti a múzeumpedagógus.¹⁵

Ahogy már említettem, kiemelten fontos szerepet kap a múzeumpedagógiai foglalkozások során szerzett élmény. Nem csupán az adott műalkotásokhoz kapcsolódhat pozitív benyomás, hanem egyes játékokhoz, feladatokhoz, melyekben örömet lelik a résztvevő gyerekek, de akár a múzeum egészéhez is, mint élményforráshoz, szabadidős tevékenységhez is párosulhat valamilyen élmény, tapasztalat. Különböző módszereket hívhat segítségül a múzeumpedagógus, hogy minél színesebb és változatosabb feladatokkal segítse hozzá a gyerekeket a tudáshoz és élményhez egyaránt.¹⁶ A

¹⁴ VÁSÁRHELYI– SINKÓ (2004). 104-105.

¹⁵ BEREZKI Ibolya – SÁGHI Ilona (2009, szerk.): „Érted?! – Értem?!” Hogyan fogadjuk fogyatékkal élő embertársainkat múzeumainkban? In: *Múzeumiskola 4. Pedagógusképzők képzése: Múzeumok közoktatási hasznosítása*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre

¹⁶ KÁRPÁTI – SZIRMAI (2010). 11-88.

zene önmagában egy olyan impulzus, amihez a gyerekek könnyen köthetnek élményeket. Zenei élményekkel a mindennapokban is találkozhatnak, ez tehát egy olyan terület, amiben otthonosan érezhetik magukat, az idegen múzeum környezet ellenére is.

3.2. Legfontosabb zenei módszerek

A kép és zene kapcsolata, az érzékszervek együttes használata sok lehetőséget kínál a múzeumon belül. A következő részben önálló zenei módszereket mutatok be. Elsősorban *Osvay Károlyné* és *Orosz Pál József* írásaira támaszkodva figyeltem meg a különböző zenepedagógiai metódusokat.¹⁷ Mivel múzeumpedagógusként nem célunk a pedagógus helyét átvenni, illetve csak ritkán van valóban tanári végzettsége a foglalkozásvezetőnek, ezekre a kimondottan iskolai módszerekre nem térnék ki, csak azokra, amelyeket beépíthetünk a múzeumi órákba, múzeumpedagógiai foglalkozásokba.

Természetesen egy zenei témájú múzeumpedagógiai foglalkozás során nem az ének-órai tananyag feldolgozását helyezném át a múzeumi környezetbe, hanem például zenetörténeti korszakok és a hangszerismeretek kiegészítését, más művészeti ágak felőli megközelítését tűzném ki célul. Mivel a képzőművészet ábrázoló jellegű művészet, az új információk elmélyítésében kiválóan segítségül hívhatjuk, és a résztvevő diákokat komplex művészeti nevelésben részesíthetjük, mindemellett pedig a képzőművészeti alkotások és a kreatív, változatos feladatok, játékok során pozitív élménnyel is gazdagodhatnak.

A legfontosabb, leghatékonyabb módszereken túl (például: a megbeszélés, a vita, a drámapedagógia, a különböző játékok, az alkotás) tehát szeretném itt bemutatni a zenei módszerek egy válogatott csoportját, amelyeket nem kizárólag

¹⁷ OROSZ-PÁL József: *Ének-zene tantárgy pedagógia*. kézirat, PDF kiadás. Letöltés: <http://doksi.hu/get.php?lid=18966> (2015. október 27.); OSVAY Károlyné (2007): *Az ének-zene tanítás módszertana*. Krúdy Kiadó, Nyíregyháza

az ének-zene tantárgyhoz köthető múzeumi órán lehetne hasznosítani, hanem szinte bármilyen múzeumpedagógiai foglalkozást színesebbé tehetünk velük.

Alkoss zenére!

Ezt a módszert itthon a Szépművészeti Múzeumban használták először, a lényege, hogy az alkotási folyamat közben hallott zene vagy különböző hangok által kiváltott érzéseinket képzőművészeti alkotás formájában adjuk ki magunkból. Ehhez szükség van egyfajta nyitottságra, érdeklődésre, kreativitásra, hogy mindenki számára létre tudjon jönni az önkifejezés. Egyéni munkáról van szó, amit párhuzamosan bármennyien csinálhatnak. Az audiovizuális játék célja a kiállítás képeinek, szobrainak kreatív átélése a zene eszközeivel, amennyiben egy konkrét kiállításhoz vagy tárgyhoz kapcsolódik a feladat, de állhat önállóan is, teljes mértékben a képzelőerőre támaszkodva.

2013-ban Múzeumpedagógiai Nívó díjra pályázott *Tettamanti Zsófia* a Szépművészeti Múzeum múzeumpedagógusa interaktív játékaival, melynek során képekkel és hangokkal játszott a gyerekekkel a múzeumban. A „*Színezz zenét Cézanne-val!*” című foglalkozás valóban komplex volt. Az interaktív foglalkozás keretén belül a gyerekek a múzeumpedagógussal és a zenészekkel (a „Mezítlábas Zenészekkel”) együtt énekeltek, tapsoltak, festettek és játszottak, így ismerkedtek meg a festő műveivel, színkezelésével. A 4-10 éveseknek meghirdetett program a korosztálynak megfelelően sok mesés elemből, és zenés játékból épült fel. Fontos, hogy egy foglalkozáson belül több érzékszervet szólítanak meg, és ezáltal pozitív élménnyel gazdagodjanak a gyerekek a múzeumban. A társművészetek bevonása hatalmas sikert jelentett, azóta Caravaggioval és Rembrandttal is színezhettek zenét a gyerekek.¹⁸

¹⁸ TETTAMANTI Zsófia (2013): *Színezz zenét Cézanne-nal a Szépművészeti Múzeumban!*. Interjú. Letöltés: <http://www.mokk.skanzen.hu/szinezz-zenet-cezanne-nal-a-szepmuveszeti-muzeumban.html> (2015. október 27.); SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM (2013): *Színezz zenét Cézanne-nal! A Mezítlábas Zenészek és Tettamanti Zsófia interaktív játéka gyerekeknek képekkel és hangokkal*. Letöltés: <http://www.mokk.skanzen.hu/szepmuveszeti-muzeum-szinezz-zenet-cezanne-nal-a-mezitlabas-zeneszek-es-tettamanti-zsofia-interaktiv-jateka-gyerekeknek-kepekk.html> (2015. október 27.)

Éneklés

Az éneklés, mint módszer nemcsak az ének-zene órán alkalmazható, hanem más oktatási területeken is. Az ismeretek és élmények összekapcsolása különösen az egységes esztétikai nevelésnél játszik fontos szerepet, ezáltal bátran megjelenhet az éneklés például irodalom-, vagy rajz és vizuális kultúra órán is. Művészettörténet vagy történelem kapcsán a régi korszakok felidézéséhez hívhatjuk segítségül.

A szakdolgozatomban leírt zenés múzeumi óra tervemben a Keresztény Múzeumban látható későgótikus *Atyaisten éneklő és zenélő angyalokkal* szoborcsoporthoz kapcsolódóan először a gyerekekkel közösen összeszedjük a gregorián ének jellemzőit (latin, egyszólamú, hangszerkíséret nélküli...stb.). Ezután kiosztok mindenkinek egy lapot, amelyen az általuk már a tanóráról ismert Mária-himnusz kottáját láthatják, úgy, ahogy a tankönyvben szerepel, ötvonalas rendszerben, illetve igazi gregorián kottaként is. Majd közösen elénekeljük a rövid részletet.

Ismeretlen szobrász: *Atyaisten éneklő és zenélő angyalokkal*, 1510-20 körül, fa, 34 x 61 cm,
Keresztény Múzeum, Esztergom

Fotó: Mudrák Attila, Keresztény Múzeum, Esztergom

Az esztergomi Balassa Bálint Múzeumban március 15.-éhez kapcsolódva az időszaki programon a foglalkozásvezetők eljátsszák a gyerekekkel a toborzást, és hogy még élvezetesebb legyen, egy könnyű dalt is többször

elénekelnek, többször elismételve a foglalkozás során. Konkrét művekhez kapcsolódóan is sok témában kerülhet elő az éneklés, egy őszi tájképet ábrázoló festményénél közösen énekelhetünk őszi dalokat, például azt, hogy „Érik a szőlő...”, „Ősz szele zümmög...” vagy egy Pásztorok imádása jelenetnél a „Mennyből az angyalt”.

Mozgás - Tánc

A különböző mozgással járó játékok főként a kisebb korosztálynál fontosak, mert az óvodás és általános iskolába járó gyerekek igénylik a sok mozgást, és nem tudnak huzamosabb ideig egy helyben maradni, csöndben figyelni. Az éneklés és a mozgás már önmagában örömforrás a gyerekeknek, de ha összekapcsoljuk őket, még inkább fokozza az életörömet. A mozgás jelenthet komolyabb tánclépéseket is, vagy csak apróbb mozdulatokat. Érdeemes például ezt a módszert akkor alkalmazni, ha mulatozó, táncoló társaság van az alkotáson, akiknek a mozdulatait kell leutánozni, vagy esetleg csak zenészeket látnak, és improvizálniuk kell, milyen zenét is játszhatnak, vagy továbbgondolni, hogy a statikus figuráknak mi lehet a következő mozdulatuk. A gyerekek képzeletére, kreativitására és improvizációs készségére van szükség ezekhez a játékokhoz. Nem utolsósorban fontos, hogy a közös táncolás közösségformáló erővel is bír.

Konkrét példának ismét a szakdolgozatomban kidolgozott foglalkozásból idéznék. Mozgásos feladatot közvetetten is kapcsolhatunk a zenéhez, például a hangszereken keresztül. *B.E. mester négy zenélő angyalt* ábrázoló tábláin (Keresztény Múzeum) középkori hangszereket láthatunk. A gyerekeket két csoportra osztom. A fele társaságnak háttal a festményeknek a múzeumpedagógus által kijelölt hangszer használatát kell bemutatnia hang nélkül. Jelen esetben például a középkori (fidula) és mai (hegedű) hangszerek tartását, használatát, kinézetét lehet kiválóan összehasonlítani. Ezzel a feladattal az önkifejezésnek is teret adhatunk, hiszen mindenki hasonlóan, de mégis

máshogy fogja megformálni a hangszerét, megmutathatják az egyéniségüket. A megfigyelőképességükre is szükségük lehet.

B.E. mester: *Angyal hegedűvel*, 1494, tempera és arany, fa, 100 x 36,5 cm, Keresztény Múzeum, Esztergom

Fotó: Mudrák Attila, Keresztény Múzeum, Esztergom

Zenehallgatás

Laczó Zoltán a következő pontokban foglalja össze a zenehallgatás céljait és a benne rejlő nevelési lehetőségeket: élményforrás; a hangfejlesztés eszköze; a zenei ismeretek elvonatkoztatásának alapja; a zeneirodalom-ismeret bővítésének, művek, alkotók megismerésének eszköze; hivatkozásokat kínál a zene történetéhez és a zenekultúra egészéhez; asszociációk alapjául szolgál társművészetekhez; fogékonyá tehet a zeneművek morális üzeneteinek fogadására; értékek felé orientál, a személyiséget dinamikus módon alakítja. Új ismeretek szerzése mellett fontos a zenei élmény is.¹⁹ Művészettörténeti

¹⁹ LACZÓ Zoltán (1997): Egy zenehallgatás-központú tantervről. in. *Iskolakultúra*. 9. sz. 92–98.; 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Letöltés: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200110.KOR (2015. október 3.)

szempontból kiemelném, hogy a múzeumpedagógiai keretek alkalmat adhatnak arra, hogy zeneművek és képzőművészeti alkotásokat hasonlítsanak össze a gyerekek. Ehhez többféle szempont megadható: a hangulat, a szereplők (ha vokális zenéről van szó), milyen hangszereket hallanak és látnak, milyen a stílusuk, ami ha zenei témáról beszélünk, a hangszínérzék.²⁰ Tulajdonképpen bármelyik korosztálynak ajánlhatjuk.

Zenélés

A lehetőségekhez mérten nem kell feltétlenül igazi hangszerekre gondolni, de természetesen ideális esetben azok is rendelkezésünkre állhatnak. Itt (is) megemlíteném, hogy milyen fontos szerepe van a kézbe vehető tárgyaknak a múzeumban, múzeumi órán. *Hooper-Greenhill* a *The Educational Role of the Museum* című munkájában közöl egy táblázatot, amelyben tapasztalatok alapján összegzi a különféle tanulási módszerekre általában jellemző emlékezési arányt. Kiolvashatjuk belőle, hogy a passzív módszereknél (olvasás – 10%, hallás – 20%, látás – 30%) sokkal hatékonyabb, ha mi magunk mondjuk (70%), vagy mondjuk és közben csináljuk (90%) is az adott gyakorlatot, kézbe vesszünk valamit, használjuk a kiállításban elhelyezett interaktív eszközöket.²¹

Ha a gyerekek kézbe vehetnek eredeti, vagy ahhoz hasonlatos hangszert, akkor jobban rögzülnek a hangszerről hallott új ismeretek, illetve bemutatathatják, hogyan kell megszólaltatni az adott zeneeszközt. Ha nem kapcsolódik a témához közvetlenül a hangszerek bemutatása, hanem valamilyen hang-zajkeltés a feladat, azt a gyerekek kreativitásukra, illetve a foglalkozásvezető által kikészített átlagos tárgyakra támaszkodva is kivitelezhetik. Gondolhatunk itt papírcsörgésre, műanyagflakon megfújására, tapsolásra, füttyülésre és még sorolhatnánk. Ezzel a módszerrel fejlődhet a gyerekek együttműködő készsége,

²⁰ OROSZ-PÁL, kézirat. Letöltés: <http://doksi.hu/get.php?lid=18966> (2015. október 27.)

²¹ VÁSÁRHELYI–SINKÓ (2004). 107.

egymás kölcsönös megbecsülése, azáltal, hogy végigvárják egymás zenéjét, közös muzsikálás esetén pedig erősíti a közösséghez való tartozás élményét.

Hangfelismerő játék

Ezzel a módszerrel különböző hangok, zörejek, zajok jelenségeit figyeltethetjük meg a gyerekekkel játékos módon. Különösen a kisgyermeknél (óvodások, alsó tagozatosok) érdemes ezt a játékot alkalmazni.²² Sokféle helyzetben alkalmazható, például a múzeumpedagógus lejátssza a hangot, a gyerekeknek pedig meg kell figyelniük, hogy az adott műtárgyon minek lehet ilyen hangja. Vagy egy adott témakörhöz tartozó hanganyagot hallgatnak, és jelezniük kell, melyik a kakukktojás. Középkori hangszeren zenélő angyalokat ábrázoló festmények előtt állva kiválóan alkalmazható például ez a módszer (például: *B.E. mester: Zenélő angyalok*, Keresztény Múzeum). A gyerekeknek fel kell ismerniük, melyik hangszer hangját hallották. A már többször említett zenés múzeumi óra tervemben is alkalmaztam ezt a módszert, ami segítségünkre lehet például a régi hangszerelnevezések gyakorlására is.

²² BALÁZS Gabriella (2004, szerk.): *Játék és fejlesztés a művészetek tükrében*. SZORT BT OVIZUÁL Kreatív Műhely, Budapest. 36-57.

B.E. mester: *Angyal orgonával, Angyal lanttal és Angyal hárfával*, 1494, tempera és arany, fa, 100 x 36,5 cm, Keresztény Múzeum, Esztergom
Fotó: Mudrák Attila, Keresztény Múzeum, Esztergom

További hangok, zörejek is használhatóak az állathangoktól az utca zaján át, de mindenképpen a múzeum tárgyakhoz, a múzeumi foglalkozás kérdésköréhez kapcsolódva. Ezzel a módszerrel tehát elszakadhatunk a zenés témájú alkotásoktól, hiszen szinte bármilyen témakörhöz találunk olyan hanghatást, amivel közelebb kerülhetünk a műben rejlő tartalmakhoz.

Hangerőváltás

A hangerő kérdése alapvetően a múzeumi óránál mindig előkerülhet, hiszen a múzeumi látogatás során a látogatóktól visszafogott, halk beszélgetést várnak el. A múzeumpedagógiai foglalkozások keretén belül a gyerekek új helyzetbe kerülnek, beszélhetnek normál hangerővel is. A hangerő szabályozásra feladatokat, játékokat is építhetünk. A *Játék és fejlesztés a művészetek tükrében* című könyvben több példát is találunk, milyen feladatoknál érdemes a hangerőt bevonni a programba. Például a látott műtárgyakat tegyük

sorba az alapján, hogy melyik helyszíne a lehangosabb, melyik a leghalkabb.²³ A hangerőt a színek erősségével (halvány – halk, intenzív – hangos) is össze lehet kapcsolni, ezáltal a művek közvetlen megfigyelésére helyezzük a hangsúlyt.

A módszerek sorát még sokáig lehetne folytatni, hiszen az ének-zene órának épp úgy, mint a többi tantárgynak számtalan pedagógiai módszere van. A bemutatott zenés múzeumpedagógiai módszerek szinte bármelyik múzeumban megállják a helyüket, hiszen sokféle programot és múzeumi órát tehetünk színesebbé énekléssel, zenehallgatással, vagy akár táncolással is. Az affektív tanuláson alapuló metódusoknak nem kell feltétlenül zenei témájú műtárgyakhoz kapcsolódnuk, azonban ha van rá lehetőség, akkor mindenképp érdemes muzikusokat, táncoló sokaságot, hangszereket ábrázoló művekhez, vagy konkrétan hangszerekhez, „zajkeltő” tárgyakhoz kapcsolódó foglalkozásokba illeszteni.

Az énekórákat élményszerűbbé teheti a múzeumi környezet, egy-egy témakört a megszokottól eltérő megközelítésben lehet vizsgálni. A pedagógusok is profitálhatnak az ilyen típusú órákból, hiszen a tanulók a meglévő tudásokat hasznosíthatják, azt feleleveníthetik a foglalkozás során, és új ismeretekkel gazdagodhatnak, amelyekre iskolai keretek között tovább építhet a tanár.

Felhasznált irodalom:

- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Letöltés: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200110.KOR (2015. október 3.)
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. Letöltés: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV (2015. október 3.)

²³ Uo.

- 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 2. melléklete, Kerettanterv az általános iskola 5-8. évfolyamára. Letöltés: http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (2015. október 11.)
- BALÁZS Gabriella (2004, szerk.): *Játék és fejlesztés a művészetek tükrében*. SZORT BT OVIZUÁL Kreatív Műhely, Budapest
- BÁRD Edit (2009): Kompetencia alapú oktatás és a múzeumok. In: *Múzeum és iskola, Múzeumok a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés, Múzeumi iránytű 3*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 171-178.
- BÁRD Edit (2011): Kompetencia-alapú oktatás a múzeumokban. In: *Múzeumi tanulás*. Typotex Kiadó, Budapest. 203-205.
- BERECZKI Ibolya – SÁGHI Ilona (2009, szerk.): „Érted?! – Értem?!” Hogyan fogadjuk fogyatékkal élő embertársainkat múzeumainkban? In: *Múzeumiskola 4. Pedagógusképzők képzése: Múzeumok közoktatási hasznosítása*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre
- CSESZNÁK Éva (2009): Múzeumpedagógiai módszerek és eszközök – hogyan tanítsunk a múzeumban? In: *Múzeumiskola 3. Pedagógusképzők képzése: Múzeumok közoktatási hasznosítása*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 60-67.
- FALUS Iván (1998, szerk.): *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- HOOPER-GREENHILL, Eileen (2007): *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. Routledge, London
- JOÓ Julianna (2011): Múzeumpedagógia. in: *Progresszív pedagógiák gyakorlata, Projektpedagógia – Projekt módszer*. XIII. STE-JGYF. (2011. augusztus. 11.)
- KÁRPÁTI Andrea – SZIRMAI Anna Lilla (2010): Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában – A kutatási kérdőívekre adott válaszok értelmező elemzése. In: *Élmény és tudás, Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Múzeumi iránytű 4*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 11-88.
- KOLTAI Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa: a múzeumi kultúráközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata, In: *Iskolakultúra – könyvek 41.*, Veszprém. 51.
- LACZÓ Zoltán (1997): Egy zenehallgatás-központú tantervről. In: *Iskolakultúra*, 9. sz. 92–98.

- OROSZ-PÁL József: *Ének-zene tantárgy pedagógia*. kézirat, PDF kiadás Letöltés: <http://doksi.hu/get.php?lid=18966> (2015. október 27.)
- OSVAY Károlyné (2007): *Az ének-zene tanítás módszertana*. Krúdy Kiadó, Nyíregyháza
- SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM (2013): *Színezz zenét Cézanne-nal! A Meztlábás Zenészek és Tettamanti Zsófia interaktív játéka gyerekeknek képekkel és hangokkal*. Letöltés: <http://www.mokk.skanzen.hu/szepmuveszeti-muzeum-szinezz-zenet-cezanne-nal-a-mezitlabas-zeneszek-es-tettamanti-zsofia-interaktiv-jateka-gyerekeknek-kepekk.html> (2015. október 27.)
- TETTAMANTI Zsófia (2013): *Színezz zenét Cézanne-nal a Szépművészeti Múzeumban!*. Interjú. Letöltés: <http://www.mokk.skanzen.hu/szinezz-zenet-cezanne-nal-a-szepmuveszeti-muzeumban.html> (2015. október 27.)
- VÁSÁRHELYI Tamás – SINKÓ István (2004): *Múzeum az iskolatáskában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- VÁSÁRHELYI Tamás (2010): A múzeumok és a közoktatás kapcsolata. In: *Élmény és tudás, Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Múzeumi iránytű 4*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 105-109.o.

A szerzőről

Borz Zsófia az idén fejezte be művészettörténet (Ma) szakon a tanulmányait a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen.